

Naslov članka/Article:

Vloga vzgojnih stilov pri šolskih izidih mladih

Role of Parenting Styles in Young People's School Outcomes

Avtor/Author:

TINA CUPAR

DOI:

CC licenca

Priznanje avtorstva-Nekomercialno-Brez predelav

Šolsko svetovalno delo št. 2/2018, letnik 22

ISSN 1318-8267

Izdal in založil: Zavod Republike Slovenije za šolstvo

Kraj in leto izdaje: Ljubljana, 2018

Spletna stran revije:

<https://www.zrss.si/strokovne-revije/solsko-svetovalno-delo/>

Iz raziskav za prakso

Vloga vzgojnih stilov pri šolskih izidih mladih

TINA CUPAR, Filozofska fakulteta Univerze v Mariboru
tina.cupar@um.si

● **Izveček:** Vedenje mladostnikov v šoli, njihov odnos do šole in opravljanje šolskih obveznosti so povezani z vrsto dejavnikov, med drugim tudi z vzgojo staršev. Ta pomembno prispeva k razvoju posameznikovega vedenja in kompetentnosti ter posledično k šolskim izidom otrok in mladostnikov. V prispevku se osredinjamo na proučevanje vloge starševske vzgoje, natančneje treh vzgojnih stilov (avtoritativnega, avtoritarnega, permisivnega) pri različnih šolskih izidih mladih. Podatki temeljijo na reprezentativnem vzorcu slovenske mladine, stare 16–27 let. Izsledki kažejo, da so vzgojni stili pomembno povezani s posameznikovimi šolskimi izidi v obdobju mladosti. Avtoritativni vzgojni stil je povezan s številnimi pozitivnimi šolskimi izidi, in sicer z boljšim šolskim uspehom, boljšim odnosom do šole in z manjšo verjetnostjo problematičnega vedenja v šoli. Avtoritarni in permisivni vzgojni stil sta povezana z manj optimalnimi izidi. Ugotovitve so obravnavane tudi z vidika pomena za vzgojno-izobraževalne ustanove.

Ključne besede: vzgojni stili, mladi, šolska uspešnost, odnos do šole, problematično vedenje v šoli.

Role of Parenting Styles in Young People's School Outcomes

● **Abstract:** The behaviour of adolescents in school, their attitude towards school, and their fulfilment of school obligations are connected with a number of factors, including parenting. The latter has a significant impact on the development of a person's behaviour and competence, and, consequently, on

children's and adolescents' school outcomes. This paper focuses on examining the role of parenting, or, more precisely, of three parenting styles (authoritative, authoritarian, permissive) in the diverse school outcomes of young people. The data are based on a representative sample of Slovenian youth, aged 16–27. The findings show that there is a strong correlation between parenting styles and an individual's school outcomes during youth. The authoritative parenting style correlates with numerous positive school outcomes, namely with higher school attainment, a better attitude towards school, and a lesser likelihood of problematic behaviour in school. The authoritarian and permissive parenting styles correlate with less optimal outcomes. These findings are also discussed with regard to their importance for educational institutions.

Keywords: parenting styles, young people, school attainment, attitude towards school, problematic behaviour in school.

Uvod

Številne dosedanje študije kažejo, da so posamezni šolski izidi otrok in mladostnikov, kot so šolska uspešnost, odnos do šole in vedenje v šoli (Dornbusch idr. 1987; Garcia in Gracia 2009; Lamborn idr. 1991; Steinberg idr. 2006; Steinberg idr. 1994), odvisni od vrste dejavnikov. Raziskovalci poleg splošnih družbenoekonomskih (npr. izobrazba staršev, materialni položaj družine) in bioloških dejavnikov (npr. spol, prirojene sposobnosti učencev) pogosto poudarjajo tudi pomen različnih kontekstualnih dejavnikov, kot sta družinsko okolje (npr. struktura družine, odnosi v družini) in šolsko okolje (npr. šolska klima, odnosi s sošolci in učitelji) (Baumrind 1967; Bernstein 2013; Cenkseven-Önder 2012; Flere in Klanjšek 2010; Simetin idr. 2011; Steinberg idr. 1994).

Med nazadnje navedenimi se kot zlasti pomemben kaže vpliv družinskega okolja, predvsem zaradi svoje vloge v obdobju zgodnje socializacije. Starši kot primarni agensi socializacije namreč s svojo vzgojo in odnosom do otrok pomembno vplivajo na različne vidike posameznikovega razvoja. Ta vpliv se na primer odraža pri posameznikovem psihosocialnem razvoju, vedenju in razvoju kompetentnosti v različnih starostnih obdobjih, vse od otroštva do zgodnje odraslosti (Darling 1999; Sorkhabi 2005). Vloga staršev se sicer v času adolescence nekoliko zmanjša, a številne raziskave kažejo, da starševska socializacija ostaja pomemben dejavnik vplivanja na posamezne izide tudi v tem in v kasnejših starostnih obdobjih (Darling in Cumsille 2003; Spera 2005). Razvoj kompetenc in vedenj, ki se začne oblikovati že v družinskem okolju, se torej tudi kasneje odraža na številnih življenjskih področjih posameznikov. V času otroštva in mladosti, ko posamezniki velik del svojega časa preživijo v šolskem okolju, je tako pričakovano, da se različni vidiki razvoja odražajo tudi na področju izobraževanja.

Cilj tega prispevka je podrobneje obravnavati vlogo starševske socializacije oz. natančneje starševske vzgoje pri posameznih šolskih izidih mladostnikov.

Prav zaradi vloge, ki jo ima starševska vzgoja pri oblikovanju vedenj in izidov mladostnikov v šoli, je poznavanje tega dejavnika pomembno tudi za vse, ki se z mladimi ukvarjajo v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Poznavanje konteksta posameznih vedenj in izidov je namreč ključno za njihovo razumevanje in lahko pomembno prispeva k načrtovanju dela in sodelovanja z učenci. Cilj tega prispevka je tako podrobneje obravnavati vlogo starševske socializacije oz. natančneje starševske vzgoje pri posameznih šolskih izidih mladostnikov. Na podlagi pregleda ključnih značilnosti različnih oblik starševske vzgoje v izhodišču predstavimo pomen vzgoje za razvoj kompetenc in vedenj posameznikov ter analiziramo učinek tega razvoja na same šolske izide. Pri tem se osredinjamo na nabor različnih izidov, ki so se v dosedanjih raziskavah izkazali kot pomembno povezani s starševsko vzgojo, kot so šolsko delo mladostnikov (natančneje šolska uspešnost in opravljanje šolskih obveznosti; Steinberg idr. 1994), njihov odnos do šole (Dornbusch idr. 1987; Steinberg idr. 1994) in problematično vedenje v šoli (Garcia in Gracia 2009; Klanjšek 2010; Steinberg idr. 1991). Proučevanje podkrepimo tudi z empirično analizo povezanosti posameznih šolskih izidov s starševsko vzgojo na vzorcu slovenske mladine.

Učinki starševske vzgoje na razvoj mladostnikov

Raziskave s področja proučevanja vpliva socializacije na različne šolske izide pogosto kot pomembne dejavnike prepoznavajo socializacijske ali vzgojne stile staršev¹ (Baumrind 1967; Maccoby in Martin 1983). S pojmom »vzgojni stili« avtorji običajno pojmujejo skupek stališč in vedenj staršev, povezanih z vzgojo otrok (Dar-

¹ Pojma socializacijski stil staršev in vzgojni stil staršev se v literaturi običajno nanašata na isti raziskovalni koncept. V nadaljevanju bo v besedilu uporabljen termin vzgojni stil.

ling in Steinberg 1993). Enega od klasičnih začetkov sistematičnega proučevanja vzgojnih stilov pomenijo dela Diane Baumrind (npr. 1967, 1971). Njena teorija je bila podlaga za številne nadaljnje študije s področja proučevanja vzgojnih stilov (npr. Darling 1999; Dornbusch idr. 1987; Lamborn idr. 1991; Maccoby in Martin 1983) in še danes ostaja ena izmed vplivnejših na tem področju. Izhaja iz predpostavke, da se vedenja, prakse in vrednote staršev odražajo v njihovi vzgoji, na podlagi česar lahko govorimo o različnih vzgojnih stilih (Baumrind 1971). Večina proučevanj vzgojnih stilov temelji na kategorizaciji starševske vzgoje glede na stopnjo izraženosti dveh ključnih dimenzij, in sicer starševske odzivnosti (oz. bližine, topline, sprejemanja) in starševske zahtevnosti (oz. strogosti in nadzora) (Baumrind 1991, 1999; Maccoby in Martin 1983). Na podlagi kombinacije stopnje izraženosti obeh dimenzij se oblikuje klasična tipologija treh različnih vzgojnih stilov, in sicer avtoritarnega, avtoritativnega in permisivnega (Baumrind 1991, 1971). Nekatere kasnejše klasifikacije (npr. Lamborn idr. 1991; Maccoby in Martin 1983; Steinberg idr. 1994) omenjenim dodajajo še četrti stil, tj. nevpleteni/nevključeni.

Značilnosti vsakega izmed navedenih stilov se v vedenju staršev v praksi odražajo različno (gl. npr. Baumrind 1971, 1991; Darling 1999; Darling in Steinberg 1993; Maccoby in Martin 1983).

- Za **avtoritarni vzgojni stil** sta značilni nizka stopnja odzivnosti in visoka stopnja zahtevnosti. Pri takšni vzgoji starši pogosto zelo nadzirajo vedenje otrok in pričakujejo, da bodo otroci ubogali in spoštovali njihova pravila brez pojasnila. Redko upoštevajo pobude otrok in običajno z njimi ne vzpostavljajo zelo toplega odnosa.
- Za **permisivni vzgojni stil** je značilna obratna kombinacija izraženosti obeh dimenzij, torej visoka stopnja odzivnosti in nizka stopnja zahtevnosti. Starši, ki otroke vzgajajo permisivno, tako z njimi običajno vzpostavljajo bolj topel odnos, a so manj zahtevni od avtoritativnih staršev. Nimajo zelo visokih zahtev glede vedenja otrok, dovoljujejo jim precejšnjo samoregulacijo in se izogibajo soočenjem z njimi.
- Za tretji, tj. **avtoritativni vzgojni stil** je značilna visoka stopnja izraženosti obeh dimenzij, tako visoka stopnja odzivnosti kot visoka stopnja zahtevnosti. V praksi to pomeni, da starši z otroki vzpostavljajo topel odnos in jim zagotavljajo podporo, hkrati pa jasno usmerjajo njihovo vedenje, ne da bi bili vsiljivi ali omejujoči. Trdno stojijo za svojimi odločitvami, svoje poglede in zahteve podkrepijo z argumenti, prav tako k temu spodbujajo svoje otroke.

Večina proučevanj vzgojnih stilov temelji na kategorizaciji starševske vzgoje glede na stopnjo izraženosti dveh ključnih dimenzij, in sicer starševske odzivnosti (oz. bližine, topline, sprejemanja) in starševske zahtevnosti (oz. strogosti in nadzora).

Avtoritativno vzgojeni posamezniki naj bi izkazovali višje ravni psihosocialne zrelosti in nižje ravni problematičnega vedenja ter naj bi dosegali boljše šolske dosežke.

- Popolno nasprotje avtoritativnega stila je četrti, tj. **nevključeni vzgojni stil**, za katerega sta značilni tako nizka stopnja odzivnosti kot nizka stopnja zahtevnosti. Starši, za katere je značilna takšna vzgoja, z otroki redko vzpostavljajo topel odnos, prav tako jih redko spremljajo, vodijo in podpirajo. Za razliko od prvih treh opisanih stilov, ki so po mnenju Darlingove in Steinberga predvsem izraz »različnih variacij družin, ki funkcionirajo dobro« (1993, str. 491), pri nevključenem vzgojnem stilu starši pogosto delujejo odsotno, kar se običajno odraža v slabšem funkcioniranju družin.

Učinki vsakega izmed opisanih vzgojnih stilov se značilno odražajo pri razvoju posameznikov. To se kaže v različnih starostnih obdobjih, tako v obdobju otroštva (Baumrind 1971) kot mladosti (Dornbusch idr. 1987; Lamborn idr. 1991). Številne raziskave, opravljene v evropsko-ameriškem prostoru nakazujejo, da naj bi bil med vsemi opisanimi vzgojnimi stili avtoritativni stil povezan z najbolj optimalnimi izidi na različnih področjih. Avtoritativno vzgojeni posamezniki naj bi tako izkazovali višje ravni psihosocialne zrelosti in nižje ravni problematičnega vedenja ter naj bi dosegali boljše šolske dosežke (Darling 1999; Lamborn idr. 1991; Steinberg idr. 2006; Suldo in Huebner 2004). Nasprotno naj bi posamezniki, ki so bili deležni nevključene vzgoje, imeli več vedenjskih težav, bili bolj verjetno vključeni v različne oblike problematičnega vedenja in izkazovali zmanjšan interes za šolo. Posamezniki iz avtoritarnih in popustljivih družin so z vidika večine obravnavanih izidov običajno med obema opisanimi stiloma. Avtoritarno vzgojeni posamezniki naj bi na primer imeli predvsem manj vedenjskih težav in težav v šoli, a hkrati nižjo samozavest in slabše razvite socialne kompetence.

Obratno pa naj bi imeli permisivno vzgojeni posamezniki več vedenjskih težav in težav v šoli, a bolj razvite socialne kompetence in večšine (Lamborn idr. 1991; Steinberg idr. 1994; Suldo in Huebner 2004). Pri avtoritarni in permisivni vzgoji gre torej običajno za prepletanje tako pozitivnih kot negativnih učinkov na razvoj, medtem ko je avtoritativna vzgoja povezana s pretežno bolj pozitivnimi, nevključena pa z bolj negativnimi izidi.

Tudi raziskave na populaciji slovenskih mladostnikov načeloma kažejo, da je avtoritativ-

na vzgoja povezana z boljšimi izidi na številnih področjih, kot so šolska uspešnost (npr. Calafat idr. 2014; Flere in Tavčar Krajnc 2011), uporaba drog, osebnostne motnje in samozavest (Calafat idr. 2014). Posebno zanimive pa so nekatere ugotovitve, ki nakazujejo na pomembnost posameznih dimenzij vzgoje. Tako so na primer v študiji Calafata in sodelavcev (2014) ugotovili, da na omenjenih področjih permissivni vzgojni stil kaže podobne oz. v primeru šolske uspešnosti in samozavesti celo boljše učinke kot avtoritativni. Takšna povezanost se ni izkazala le v primeru slovenskih mladostnikov, temveč tudi pri drugih evropskih mladostnikih, ki so bili vključeni v to raziskavo (mladi iz Švedske, Velike Britanije, Španije, Portugalske in Češke). Avtorji ključno vlogo pri tem pripisujejo pomenu topline in odzivnosti staršev, ki je visoko izražena v primeru obeh omenjenih vzgojnih stilov. Ta naj bi pomembno vplivala na psihosocialno funkcioniranje mladostnikov in posledično na posamezne izide (prav tam). Prav tako se je bližina med starši in mladostniki izkazala kot pomemben dejavnik tudi v študiji šolske uspešnosti Flereta in Klanjška (2010, str. 126).

Za natančnejše razumevanje učinkovanja vzgojnih stilov na različne vidike razvoja mladostnikov je zato pomembno predvsem razumevanje vloge obeh dimenzij vzgoje (odzivnosti in zahtevnosti). Kot ugotavlja Darling (1999), naj bi stopnja izraženosti vsake dimenzije ključno prispevala k posameznim vidikom razvoja, kar se lahko posledično odraža v različnih izidih posameznikov. Po njenem naj bi bila starševska zahtevnost povezana predvsem z razvojem instrumentalnih kompetenc in z vedenjskim nadzorom, medtem ko naj bi starševska odzivnost napovedovala psihosocialno funkcioniranje in razvoj socialnih kompetenc (prav tam). Takšno razumevanje je skladno s prevladujočimi predhodno opisanimi izidi v dosedanjih raziskavah. Ti namreč kažejo, da je avtoritativni vzgojni stil, ki ima visoko izraženi obe dimenziji, povezan z najbolj optimalnimi izidi na različnih področjih. Po drugi strani pa se pri avtoritarnem in permissivnem vzgojnem stilu, ki imata vsak visoko izraženo samo eno dimenzijo, pozitivni učinki večinoma kažejo samo na določenih področjih. Praviloma ti

Pri avtoritarni in permissivni vzgoji gre običajno za prepletanje pozitivnih kot negativnih učinkov na razvoj, medtem ko je avtoritativna vzgoja povezana s pretežno bolj pozitivnimi, ne vključena pa z bolj negativnimi izidi.

Starševska zahtevnost naj bi bila povezana predvsem z razvojem instrumentalnih kompetenc in z vedenjskim nadzorom, medtem ko naj bi starševska odzivnost napovedovala psihosocialno funkcioniranje in razvoj socialnih kompetenc.

sovpadajo s področji, ki naj bi bila po Darling (1999) povezana z visoko izraženostjo določene dimenzije, torej pri avtoritarnem predvsem področje vedenjskega nadzora (Lamborn idr. 1991; Steinberg idr. 1994; Suldo in Huebner 2004), pri permissivnem pa psihosocialnega funkcioniranja (Calafat idr. 2014) in socialnih kompetenc (Sorkhabi 2005; Steinberg, Mounts, Lamborn in Dornbusch 1991).

Pomen starševske vzgoje za posamezne šolske izide mladostnikov

Vsi opisani vidiki razvoja, na katere učinkujejo posamezne dimenzije vzgoje, so lahko pomembno povezani tudi z vedenjem otrok in mladostnikov v šoli in z njihovimi šolskimi izidi. Tako so na primer dobro razvite instrumentalne kompetence, ki se v šoli lahko kažejo v sposobnosti organizacije šolskega dela in učenja, učinkovitosti pri ustni in pisni komunikaciji ter sposobnosti samostojnega dela, pomembne za učenčeve pristope k šolskemu delu. To se posledično lahko odraža pri njihovih šolskih izidih, na primer pri pripravljenosti za učenje oz. opravljanje šolskih obveznosti in pri šolski uspešnosti. Tudi različni vidiki psihosocialnega funkcioniranja učencev, kot so njihova samozavest, psihosomatske težave (npr. depresija, anksioznost) in podobno, lahko vplivajo na funkcioniranje posameznikov v šoli in posledično na njihove šolske izide. Tovrstne težave lahko učence ovirajo pri opravljanju vsakdanjih šolskih obveznosti, kar se lahko odraža v slabših šolskih izidih, lahko pa vodijo tudi do različnih oblik problematičnega vedenja v šoli, kot je na primer neupravičeno izostajanje od pouka. Tretji omenjeni vidik razvoja, tj. posameznikova sposobnost vedenjskega nadzora, se v šoli najbolj očitno odraža predvsem pri spoštovanju šolskih pravil, kot so na primer primerno vedenje in komunikacija ter spoštovanje razrednih pravil. Četrty vidik, tj. razvite socialne kompetence, je pomemben predvsem za uspešno vključevanje učencev v šolsko skupnost. Občutek sprejetosti, sposobnost sodelovanja in vzpostavljanja dobrih odnosov s sošolci lahko posredno vplivajo na vrsto šolskih izidov, od posameznikovega odnosa do šole do šolske uspešnosti, pa tudi samega vedenja v šoli. Na podlagi opisanega torej lahko sklenemo, da posamezni vidiki razvoja v praksi niso pomembni zgolj za eno vrsto šolskih izidov, temveč se medsebojno prepletajo in dopolnjujejo ter tako prispevajo k širokemu spektru šolskih izidov.

Starševska vzgoja je torej prek spodbujanja razvoja določenih kompetenc in vedenj lahko povezana z raz-

novrstnimi šolskimi izidi pri mladostnikih. Dosedanje študije, ki so proučevale povezanost vzgojnih stilov in posameznih izidov, so med korelati običajno izpostavljale predvsem takšne, ki so povezani z različnimi vidiki šolskega dela, kot so šolski uspeh, zavzetost za šolo in prizadevanja glede šolskih dosežkov (Dornbusch idr. 1987; Simons in Conger 2007; Sorkhabi 2005; Steinberg idr. 2006; Turner idr. 2009; Waterman in Lefkowitz 2017; Wing Chan in Koo 2011). Poleg teh so raziskave sicer obravnavale tudi nekatere druge pomembne pokazatelje prilagajanja in vključevanja mladostnikov v šolsko okolje, kot na primer mladostnikov odnos do šole in vedenje v šoli, a so se pogosto na njih osredinjale v precej manjši meri. Tako je na primer le nekaj raziskav proučevalo povezanost vzgoje s kazalniki, kot sta posameznikova naravnost do šole (Steinberg idr. 1994) in problematično vedenje v šoli (Garcia in Gracia 2009; Steinberg idr. 1991). Sicer so številne raziskave pokazale, da so vzgojni stili pomembno povezani s problematičnim vedenjem na splošno (gl. npr. Bronte-Tinkew idr. 2006; Calafat idr. 2014; Simons in Conger 2007), a so redkeje proučevale takšno vedenje tudi v šolskem okolju.

Za celovito razumevanje vloge vzgojnih stilov pri različnih šolskih izidih se na podlagi predstavljenega nakazujeta dve izhodišči, ki bi ju bilo pri obravnavi tematike smiselno dodatno upoštevati. Prvič, kljub temu da se povezanost vzgoje in šolskih izidov kaže v številnih omenjenih študijah, je pomanjkljivost mnogih izmed njih ta, da se osredinjajo zgolj na eno vrsto šolskih izidov naenkrat (npr. le na vidike šolskega dela). Za natančnejše razumevanje vloge starševske vzgoje bi bilo smiselno hkrati analizirati več različnih izidov na enem vzorcu, na primer tako s področja šolskega dela kot problematičnega vedenja v šoli. Tako lahko dobimo boljši vpogled v dejanske vzorce povezanosti vzgoje z različnimi šolskimi izidi. Drugič, večina študij se pri proučevanju na populaciji mladostnikov osredinja predvsem na zgodnja obdobja mladosti, tj. na obdobje srednje šole (npr. Calafat idr. 2014; Flere in Tavčar Krajnc 2011; Steinberg idr. 1992), manj pa na kasnejša obdobja. Glede na to, da je dandanes velik delež slovenske mladine vključen tudi v izobraževanje po srednji šoli (Flere in Tavčar Krajnc 2011), starševska vzgoja pa naj bi učinkovala na posameznikov razvoj tudi v starejših starostnih obdobjih (Darling in Cumsille 2003; Spera 2005), bi bilo smiselno pri proučevanju upoštevati širše starostno obdobje mladosti. V prispevku se v nadaljevanju zato osredinjamo na proučevanje povezanosti starševske vzgoje oz. posameznih vzgojnih stilov z naborom različnih šolskih izidov med mladimi v starostnem obdobju 16-27 let.

Posamezni vidiki razvoja v praksi niso pomembni zgolj za eno vrsto šolskih izidov, temveč se medsebojno prepletajo in dopolnjujejo ter tako prispevajo k širokemu spektru šolskih izidov.

Namen

Glavni namen tega prispevka je proučiti vlogo vzgojnih stilov pri posameznih vidikih šolskih izidov med mladimi v Sloveniji. Zanima nas povezanost treh prevladujočih vzgojnih stilov (avtoritarnega, avtoritativnega, permisivnega) s tremi različnimi vidiki šolskih izidov mladih, in sicer s šolskim delom, njihovim odnosom do šole in problematičnim vedenjem v šoli.

Metodologija

Raziskovalni vzorec in postopki zbiranja podatkov

Podatki za analizo so bili pridobljeni v okviru raziskave Slovenian Youth 2013 z uporabo stratificiranega kvotnega vzorca. Anketiranih je bilo 907 mladih v Republiki Sloveniji, starih 16-27 let; med temi je bilo 26 % starih 16-19 let, 35 % starih 20-23 let in 39 % starih 24-27 let. V vzorcu je bilo 48,3 % žensk. Raziskava je bila izvedena v obliki strukturiranega intervjuja, del odgovorov (tudi glede vzgojnih stilov) je bil pridobljen s pisnim vprašalnikom. Podrobnejše informacije glede vzorčenja in zbiranja podatkov so na voljo v poročilu raziskave Slovenian youth 2013 (Flere in Divjak 2014).

Merski instrument

Vzgojni stili

V raziskavi je bil za merjenje vzgojnih stilov uporabljen predelan vprašalnik Robinsona in sodelavcev (1996), ki se je po vzoru Baumrindove (1971) osredinjal na merjenje treh različnih vzgojnih stilov, in sicer avtoritarnega, avtoritativnega in permisivnega. Na te tri smo se osredinili, ker nas je zanimalo predvsem, kako so izidi povezani z različnimi kombinacijami prisotnosti staršev. Vprašalnik je bil zastavljen tako, da so respondenti na petstopenjski lestvici, na kateri je 1 pomenilo »sploh ne drži«, 5 pa »popolnoma drži«, ocenili pogostost posameznih vzgojnih praks svojih staršev v času, ko so obiskovali osnovno šolo. Merjenje vzgojnih stilov na podlagi percepcije respondentov se je zlasti na populacijah mladih v preteklih študijah izkazalo kot ustrezno oz. celo natančnejše, kot če bi informacije pridobili od staršev samih (Robinson idr. 1996). Percepcija vzgojnih stilov med starši in mladostniki se namreč lahko razlikuje (Cohen in Rice 1997; Smetana 1995), a je za ugotavljanje povezav med stilom in posameznim učinkom bolj pomembna sama percep-

cija mladostnika kot mnenje njegovih staršev (Gherasim 2017).

Na podlagi zbranih odgovorov na posamezne trditve so se s pomočjo faktorске analize oblikovale tri faktorске strukture, ki so skupaj pojasnile 63,6 % skupne variance. Vsaka struktura je kazala ustrezno stopnjo interne konsistentnosti (Cronbach's alpha). Na podlagi opisov trditev, ki so se povezale v posamezne strukture faktorjev, smo prepoznali in poimenovali naslednje vzgojne stile: avtoritarni (Cronbachov alpha = 0,74), avtoritativni (Cronbachov alpha = 0,68) in permisivni (Cronbachov alpha = 0,65).

Šolski izidi

V analizi smo se osredinili predvsem na proučevanje treh vidikov šolskih izidov, za katere bi na podlagi preteklih raziskav (npr. Dornbusch idr. 1987; Lamborn idr. 1991; Steinberg idr. 1994) lahko predvidevali, da se pomembno razlikujejo z vidika učinkovanja posameznih stilov. Prvi proučevani vidik se je nanašal na mladostnikovo šolsko delo, ki smo ga merili z dvema medsebojno pozitivno povezanima kazalnikoma ($r = 0,15$, $p < 0,01$), in sicer s šolskim uspehom (ocena v zadnjem letniku) in časom, namenjenim opravljanju šolskih obveznosti (število ur učenja in dela za šolo doma). Drugi proučevani vidik se je nanašal na mladostnikov odnos do šole, ki smo ga merili z vprašanjem o tem, kako radi mladostniki obiskujejo šolo. Tretji proučevani vidik se je nanašal na problematično vedenje v šoli, pri čemer smo se osredinili na dve vrsti vedenja, ki nista v skladu s šolskimi pravili. Prvo se je nanašalo na pogostost obiska šole pod vplivom substanc (alkohola ali drog), drugo pa na pogostost prepisovanja oz. goljufanja (prepisanje pri nalogah). Oba kazalnika sta bila medsebojno pozitivno povezana ($r = 0,27$; $p < 0,01$).

Postopki obdelave podatkov

Za proučevanje povezanosti dejavnikov smo opravili sekundarno analizo kvantitativnih (anketnih) podatkov s programom SPSS. Analizirali smo povezanost med različnimi vzgojnimi stili in posameznimi šolskimi izidi. Za analizo struktur vzgojnih stilov smo uporabili faktorško analizo, za proučevanje povezanosti med spremenljivkami pa Pearsonove koeficiente korelacije.

Osredinili smo se na proučevanje treh vidikov šolskih izidov, in sicer na mladostnikovo šolsko delo, na njegov odnos do šole in na problematično vedenje v šoli.

Rezultati

V spodnji tabeli prikazujemo rezultate analiz povezanosti vzgojnih stilov in posameznih šolskih izidov.

Rezultati v tabeli 1 za prva dva proučevana vidika, tj. odnos do šole in šolsko delo, kažejo, da je avtoritativni vzgojni stil pozitivno povezan z vsemi tremi proučevanimi kazalniki, medtem ko avtoritarni in permisivni vzgojni stil kažeta negativno povezanost. To pomeni, da posamezniki, ki so bili vzgojeni bolj avtoritativno, v šoli kažejo bolj pozitivne izide v zvezi s šolo, in sicer imajo bolj pozitiven odnos do šole ($r = 0,16$, $p < 0,01$), boljši šolski uspeh ($r = 0,15$, $p < 0,01$) in namenijo več časa opravljanju šolskih obveznosti ($r = 0,14$, $p < 0,01$). Po drugi strani pa imajo posamezniki, ki so bili v času otroštva vzgojeni bolj permisivno, bolj negativen odnos do šole ($r = 0,10$, $p < 0,05$), slabši šolski uspeh ($r = 0,08$, $p < 0,05$) in manj časa namenijo opravljanju šolskih obveznosti ($r = 0,11$, $p < 0,01$). Podoben vzorec kot pri permisivno vzgojenih se kaže tudi pri avtoritarno vzgojenih, vendar so povezave v tem primeru nekoliko šibkejše in redkeje statistično značilne. Naši rezultati so skladni z izsledki drugih raziskav (Dornbusch idr. 1987, Steinberg idr. 2006, Maccoby in Martin 1983) in potrjujejo, da je tudi med slovensko mladino izmed vseh treh stilov avtoritativni vzgojni stil povezan z

Tabela 1: Povezanost vzgojnih stilov s posameznimi vidiki šolskih izidov med mladimi

	Avtoritarni	Avtoritativni	Permisivni
1. Odnos do šole	-0,04	0,16**	-0,10*
2. Šolsko delo			
Šolski uspeh	-0,05	0,15**	-0,08*
Opravljanje šolskih obveznosti	-0,08*	0,14**	-0,11**
3. Problematično vedenje v šoli			
Obisk šole pod vplivom substanc	0,19**	-0,12**	0,08*
Prepisovanje pri nalogah	0,10**	0,03	0,13**

** $p < 0,01$; * $p < 0,05$

najbolj pozitivnimi izidi na področju šolske uspešnosti, opravljanja šolskih obveznosti in odnosa do šole. Primerjava povezanosti vzgojnih stilov s tretjim proučevanim vidikom, tj. problematičnim vedenjem v šoli, na prvi pogled ne nakazuje tako jasnega vzorca kot pri prvih dveh vidikih. Pri prvi proučevani obliki problematičnega vedenja, tj. obisku šole pod vplivom substanc, se sicer kaže, da so bolj avtoritativno vzgojeni tudi v obdobju mladosti redkeje obiskali šolo pod vplivom substanc ($r = 0,12$, $p < 0,01$), medtem ko ravno obratno velja za bolj avtoritarno ($r = -0,19$, $p < 0,01$) pa tudi za bolj permisivno vzgojene ($r = -0,08$, $p < 0,05$). To je skladno z ugotovitvami drugih raziskav, ki kažejo, da je avtoritativni vzgojni stil v najmanjši meri povezan z različnimi oblikami problematičnega vedenja (Calafat idr. 2014; Simons in Conger 2007). Pri drugi proučevani obliki, prepisovanju pri nalogah, pa so razlike v povezanosti med različnimi vzgojnimi stili manjše. Vsi trije vzgojni stili so namreč pozitivno povezani s pogostostjo prepisovanja, obstajajo pa manjše razlike v moči povezanosti. Najmočnejšo povezanost kažeta permisivni ($r = 0,13$, $p < 0,01$) in avtoritarni stil ($r = 0,10$, $p < 0,01$), medtem ko je avtoritativni stil najšibkeje in tudi edini statistično neznačilno povezan s pogostostjo goljufanja ($r = 0,03$, $p > 0,05$). Kljub ne tako izrazitim razlikam med posameznimi stili je torej avtoritativni vzgojni stil še vedno v najmanjši meri povezan s pogostostjo prepisovanja. Pomanjkanje bolj izrazitih razlik pri tej obliki je lahko povezano z dejstvom, da gre za vedenje, ki je med učenci bolj razširjeno ($M = 3,35$, $SD = 0,92$) in v njihovih očeh verjetno tudi manj problematično kot obisk šole pod vplivom substanc ($M = 1,78$, $SD = 0,99$). Analiza povezanosti vzgojnih stilov z obema proučevanimi oblikama vedenja nakazuje, da je avtoritativni vzgojni stil vseeno v najmanjši meri povezan s problematičnim vedenjem v šoli, je pa njegova vloga bolj izrazita pri vedenjih, ki pomenijo večje kršitve šolskih pravil.

Med vsemi vzgojnimi stili lahko prav avtoritativna vzgoja v največji meri prispeva k razvoju kompetentnega posameznika, ker je tu ključno prepletanje tako visoke stopnje odzivnosti staršev kot njihovega nadzora.

Na podlagi predstavljenih ugotovitev bi bilo tudi v vzgojno-izobraževalnih ustanovah smiselno spodbujati uporabo takšne vrste vzgoje, ki se povezuje s pozitivnimi šolskimi izidi.

Sklep in implikacije

Izsledki naše raziskave kažejo na pomembno povezanost vzgojnih stilov z različnimi šolskimi izidi in z vedenjem mladostnikov v šolskem okolju. Ugotovitve so skladne s številnimi preteklimi raziskavami (Dornbusch 1987; Lamborn 1991; Steinberg idr. 1994; Steinberg idr. 2006; Suldo in Huebner 2004) in potrjujejo, da je starševska socializacija pomembno povezana z različnimi šolskimi izidi v obdobju mladosti.

Rezultati nakazujejo, da je izmed vseh treh proučevanih vzgojnih stilov avtoritativni stil povezan z najbolj

pozitivnimi izidi mladostnikov v šoli. Za razliko od drugih avtoritativno vzgojeni mladostniki namreč izražajo boljši odnos do šole, imajo boljši šolski uspeh in se manj verjetno vključujejo v različne oblike problematičnega vedenja v šoli. To je skladno tudi z ugotovitvami številnih drugih študij, ki poudarjajo, da lahko med vsemi vzgojnimi stili prav avtoritativna vzgoja v največji meri prispeva k razvoju kompetentnega posameznika (npr. Baumrind 1991; Darling 1999). Ključno pri tej vrsti vzgoje je prav prepletanje tako visoke stopnje odzivnosti staršev kot njihovega nadzora. Za razliko od ugotovitev nekaterih študij (npr. Calafat idr. 2014; Flere in Klanjšek 2010), ki so izpostavljale predvsem pomen bližine oz. odzivnosti staršev za posamezne izide mladostnikov, rezultati te študije dokazujejo, da so boljši rezultati povezani predvsem z vzgojo, pri čemer sta visoko izraženi obe dimenziji, tako odzivnost kot nadzor. Pri takšni vzgoji nista prisotni samo naklonjenost in toplina, temveč hkrati obstajajo tudi jasne meje in pričakovanja. To oblikuje spodbudno okolje za razvoj širokega nabora raznolikih kompetenc, ki jih mladostniki potrebujejo za uspešno vključevanje v šolsko okolje in delo v šoli.

Za natančnejše razumevanje vloge vzgojnih stilov na tem področju bi bilo v prihodnje mogoče analize tudi razširiti. V obravnavno bi bilo smiselno vključiti nekatere druge dejavnike družinskega okolja, kot so na primer socioekonomski položaj družine, struktura družine in odnosi v družini. Ti lahko pomembno vplivajo na dinamiko odnosov v družini in so posledično lahko povezani tako z oblikovanjem vzgojnih stilov kot z njihovim učinkovanjem.

Zaradi pomena starševske vzgoje pri različnih izidih mladostnikov v šoli imajo predstavljene ugotovitve študije pomembne implikacije tudi za pedagoške delavce oz. za vse, ki so kakor koli povezani z delom z mladostniki v vzgojno-izobraževalnih ustanovah. Čeprav so vzgojni stili primarno oblikovani v družinskem okolju, je namreč vsakodnevno pedagoško delo z otroki in mladostniki prepleteno z učinki teh stilov. Ugotovitve tega prispevka tako lahko delavcem v vzgojno-izobraževalnih ustanovah dajo vrsto pomembnih izhodišč za uporabo v praksi. V prvi vrsti so lahko predvsem pomemben vir informacij glede same vloge starševske vzgoje pri razumevanju vedenja otrok in mladostnikov v šoli. >

Nadalje so ugotovitve lahko v pomoč učiteljem pri načrtovanju in izvedbi učnih ur, pa tudi svetovalnim delavcem, pedagogom in psihologom pri delu z otroki, ki imajo vedenjske ali učne težave. Na podlagi predstavljenih ugotovitev bi bilo namreč tudi v vzgojno-izobraževalnih ustanovah smiselno spodbujati uporabo takšne vrste vzgoje, ki se povezuje s pozitivnimi šolskimi izidi. Kot ugotavlja Bernstein (2013, str. 1), se namreč »vedenja in odnosi sicer primarno oblikujejo v otroštvu, a jih kasneje sooblikujejo številni drugi dejavniki zunaj doma, med drugim tudi stili poučevanja v šoli«. S tega vidika bi bilo torej tudi v šoli smiselno stremeti k uporabi takšnih stilov vzgoje in poučevanja, ki spodbujajo razvoj mladih v smer, ki jim omogoča doseganje najbolj optimalnih učinkov na področju izobraževanja. V primeru slovenske mladine to nakazuje na spodbujanje uporabe avtoritativnega vzgojnega stila.

Poleg tega lahko vzgojno-izobraževalne ustanove na tem področju igrajo pomembno vlogo tudi pri ozaveščanju staršev glede pomena njihove vzgoje za dolgoročni razvoj njihovih otrok in mladostnikov. Že v vrtcih, pa tudi v šolah bi bilo priporočljivo organizirati predavanja, na katerih bi starše seznanili s pomenom starševske vzgoje oz. vzgojnih stilov za šolske izide njihovih otrok. Seznaniti bi jih bilo treba s pomenom vzgoje tako za šolsko delo kot tudi za različne oblike problematičnega vedenja in tveganj za razvoj deviantnosti. Tovrstna tematika je aktualna za razpravo na roditeljskih sestankih in seminarjih, pa tudi zunaj okvirov vzgojno-izobraževalnih ustanov, na primer na okroglih mizah in drugih dogodkih, ki so namenjeni izobraževanju staršev. Vloga vzgojno-izobraževalnih ustanov je torej na tem področju lahko pomembna predvsem z vidika izvajanja ukrepov v smeri izobraževanja zaposlenih in ozaveščanja staršev. <

Viri in literatura

- Baumrind, D. (1967). Child Care Practices Antecedent Three patterns of Preschool Behavior. *Genetic Psychology Monographs*, letnik 75, št. 1, str. 43-88.
- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, letnik 4, str. 1-103.
- Baumrind, D. (1991). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. *The Journal of Early Adolescence*, letnik 11, str. 1, 56-95.
- Baumrind, D. (1999). The Influence of Parenting Style on Adolescent Competence and Substance Use. V: Lerner, Richard M. (ur.), *Adolescents and Their Families: Structure, Function, and Parent-Youth Relations*. New York: Routledge, str. 22-61.
- Bernstein, D. A. (2013). Parenting and teaching: What's the connection in our classroom? Part one of two: how teaching styles can affect behavioral and educational outcomes in the classroom. Pridobljeno s <http://www.apa.org/ed/precollege/ptn/2013/09/parenting-teaching.aspx> (10. 10. 2017).
- Bronte-Tinkew, J., Moore, K. A., Carrano, J. (2006). The Father-Child Relationship, Parenting Styles, and Adolescent Risk Behaviors in Intact Families. *Journal of Family Issues*, letnik 27, str. 6, 850-881.
- Calafat, A., García, F., Juan, M., Becõ Na, E., Fernández-Hermida, J. R. (2014). Which parenting style is more protective against adolescent substance use? Evidence within the European context. *Drug and Alcohol Dependence*, letnik 138, str. 185-192.
- Cenkseven-Önder, F. (2012). Parenting styles and life satisfaction of Turkish adolescents. *Educational Research and Reviews*, letnik 7, št. 26, str. 577-584.
- Cohen, D. A., Rice, J. (1997). Parenting Styles, Adolescent Substance Use, and Academic Achievement. *Journal of Drug Education*, letnik 27, št. 2, str. 199-211.
- Darling, N. (1999). Parenting Style and Its Correlates. Champaign: ERIC Clearinghouse on Elementary and Early Childhood Education Champaign IL. Pridobljeno s <https://www.ericdigests.org/1999-4/parenting.htm/> (6. 10. 2017).
- Darling, N., Cumsille, P. (2003). Theory, measurement, and methods in the study of family influences on adolescent smoking. *Addiction*, letnik 98, št. 1, str. 21-36.
- Darling, N., Steinberg, L. (1993). Parenting style as context: An integrative model. *Psychological Bulletin*, letnik 113, št. 3, str. 487-496.
- Dornbusch, S. M., Ritter, P. L., Leiderman, P. H., Roberts, D. F., Fraleigh, M. J. (1987). The Relation of Parenting Style to Adolescent School Performance. *Child Development*, letnik 58, št. 5, str. 1244-1257.
- Flere, S., Divjak, M. (2014). The study and its oprationalization. V: Flere, S. (ur.), *Slovenian Youth 2013. Living in times of disillusionment, risk and precarity*. Zagreb: CEPYUS; FES, str. 21-29.
- Flere, S., Klanjšek, R. (2010). Dejavniki šolske uspešnosti: sklepne ugotovitve in priporočila tvorcem izobraževalne politike. V: Flere, S. (ur.), *Kdo je uspešen v slovenskih šolah?*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, str. 123-134.
- Flere, S., Tavčar Krajnc, M. (2011). Izobraževanje in usposabljanje. V: Lavrič, M. (ur.), *Mladina 2010: Družbeni profil mladih v Sloveniji*. Ljubljana; Maribor: Ministrstvo za šolstvo in šport, Urad RS za mladino; Aristej, str. 93-124.
- Garcia, F., Gracia, E. (2009). Is always authoritative the optimum parenting style? Evidence from spanish families. *Adolescence*, letnik 44, št. 173, str. 101-131.
- Gherasim, L. R., Brumariu, L. E., Alim, C. L. (2017). Parenting Style and Children's Life Satisfaction and Depressive Symptoms: Preliminary Findings from Romania, France, and Russia. *Journal of Happiness Studies*, letnik 18, št. 4, str. 1013-1028.
- Klanjšek, R. (2010). Šolska deviantnost in šolska uspešnost. V: Flere, S. (ur.), *Kdo je uspešen v slovenskih šolah?*. Ljubljana: Pedagoški inštitut, str. 63-66.

20. Lamborn, S. D., Mounts, N. S., Steinberg, L., Dornbusch, S. M. (1991). Patterns of Competence and Adjustment among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families. *Child Development*, letnik 62, št. 5, str. 1049-1065.
21. Maccoby, E. E., Martin, J. A. (1983). Socialization and the context of the family: Parent-Child interaction. V: Mussen, P. H. in Hetherington, E. (ur.), *Handbook of Child Psychology*. New York: Wiley, str. 1-101.
22. Robinson, C. C., Hart, C. H., Mandlco, B. L., Olsen, S. F., Russell, A., Aloa, V., ... Bazarskaya, N. (1996). Psychometric Support for a New Measure of Authoritative, Authoritarian, and Permissive Parenting Practices: Cross-Cultural Connections. *Psychological Reports*, letnik 77, str. 819-830.
23. Simetin, I. P., Kuzman, M., Franelic, I. P., Pristas, I., Benjak, T., Dezeljin, J. D. (2011). Inequalities in Croatian pupils' unhealthy behaviours and health outcomes: Role of school, peers and family affluence. *European Journal of Public Health*, letnik 21, št. 1, str. 122-128.
24. Simons, L. G., Conger, R. D. (2007). Linking Mother-Father Differences in Parenting to a Typology of Family Parenting Styles and Adolescent Outcomes. *Journal of Family Issues*, letnik 28, št. 2, str. 212-241.
25. Smetana, J. G. (1995). Parenting Styles and Conceptions of Parental Authority during Adolescence. *Child Development*, letnik 66, št. 2, str. 299-316.
26. Sorkhabi, N. (2005). Applicability of Baumrind's parent typology to collective cultures: Analysis of cultural explanations of parent socialization effects. *International Journal of Behavioral Development*, letnik 29, št. 6, str. 552-563.
27. Spera, C. (2005). A Review of the Relationship Among Parenting Practices, Parenting Styles, and Adolescent School Achievement. *Educational Psychology Review*, letnik 17, št. 2, str. 125-146.
28. Steinberg, L., Blatt-Eisengart, I., Cauffman, E. (2006). Patterns of Competence and Adjustment Among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Homes: A Replication in a Sample of Serious Juvenile Offenders. *Journal of Research on Adolescence : The Official Journal of the Society for Research on Adolescence*, letnik 16, št. 1, str. 47-58.
29. Steinberg, L., Lamborn, S. D., Darling, N., Mounts, N. S., Dornbusch, S. M. (1994). Over-Time Changes in Adjustment and Competence among Adolescents from Authoritative, Authoritarian, Indulgent, and Neglectful Families. *Child Development*, letnik 65, št. 3, str. 754-770.
30. Steinberg, L., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M., Darling, N. (1992). Impact of Parenting Practices on Adolescent Achievement: Authoritative Parenting, School Involvement, and Encouragement to Succeed. *Child Development*, letnik 63, št. 5, str. 1266-1281.
31. Steinberg, L., Mounts, N. S., Lamborn, S. D., Dornbusch, S. M. (1991). Authoritative Parenting and Adolescent Adjustment Across Varied Ecological Niches. *Journal of Research on Adolescence*, letnik 1, št. 1, str. 19-36.
32. Suldo, S. M., Huebner, E. S. (2004). The Role of Life Satisfaction in the Relationship between Authoritative Parenting Dimensions and Adolescent Problem Behavior. Source: Social Indicators Research Quality of Life Research on Children and Adolescents, letnik 66, št. 12, str. 165-195.
33. Turner, E. A., Chandler, M., Heffer, R. W. (2009). The Influence of Parenting Styles, Achievement Motivation, and Self-Efficacy on Academic Performance in College Students. *Journal of College Student Development*, letnik 50, št. 3, str. 337-346.
34. Waterman, E. A., Lefkowitz, E. S. (2017). Are Mothers' and Fathers' Parenting Characteristics Associated With Emerging Adults' Academic Engagement? *Journal of Family Issues*, letnik 38, št. 9, str. 1239-1261.
35. Wing Chan, T., Koo, A. (2011). Parenting Style and Youth Outcomes in the UK. *European Sociological Review*, letnik 27, št. 3, str. 385-399.